ה"שלום" של סאדאת:

מחוייבות מוגבלת ואליבי מוכן מראש

ברור כיום לחלוטין, שיוזמת־השלום היא פרי רוחם של בגין ודיין מבחינת הדחף הראשוני, כשהרעיון המרכזי שהניע אותה נעוץ בהימור ספקולטיבי על ניטרול מצרים והוצאתה ממעגל־העויינות, תמורת מחיר כבד, היינו מר־בית סיני (ולהלן — כולו, ובכלל זה 17 ישוביו). ההנחה שליוותה יוזמה זו קבעה, כי פניה של מצרים מועדות להחזרת גרגירי־החול "הקדושים" לה בסיני, ואילו בנושא הפלסטיני היא תסתפק במס־שפתיים. אישוש־להנחה זו הסתייע באכוונתה של מצרים, בהנהגת סאדאת, לעבר ארה"ב. ניצני שינוי האוריינטציה נבטו לפני 1973 (גירוש היועצים הסובייטים) והבשילו אחר מלחמת יוהכ"פ. כן חוזקה הנחת היסוד בהידרדרות הכלכלית הממושכת והיצי־בה במצרים, כאשר רמת־החיים (במונחי ההכנסה הריאלית הפנוייה) מתמידה בשקיעתה מאז שנות ה־50 עקב הגידול־הדמוגראפי והלחצים הכמותיים. נראה היה שאין בריה"מ מסוגלת להו־שיע את מצרים ממצוקתה הכלכלית, וגם מבחינת אספקת הנשק והציוד ניבעו בקיעים בין השתיים. מבחינה אידיאולו־גית יכול היה בגין לוותר על סיני, תוך הסתמכות על המפה הרביזיוניסטית הקלאסית, שאינה כוללת את סיני בתחומי א"י, ותוך הישענות על המחלו־קת ההלכתית בעניין שיוכו של סיני. שאפתנות אישית של בגין מילאה, מסתבר, תפקיד מכריע בהיתפסות לתפ־קיד "משכין־השלום", מתוך רצון להי־רשם בדפי־ההיסטוריה של תולדות היהודים ומדינת ישראל לצידו של יריבו־קודמו, דוד בן־גוריון.

בגין ודיין ויתרו במודע, או בדיעבד, על קציר התעמולה של יוזמתם והניחו לסאדאת להתגדר ביוזמת־השלום ובפירותיה התעמולתיים.

"מהפך השלום" העביר את מצרים משואה צבאית לנצחון מדיני

מבחינה מצרית, נראה שמהפך־השלום היתה האלטרנטיבה הריאלית היחידה שעמדה בפני סאדאת לאחר תבוסת מלחמת יוהכ"פ. מלחמה זו, שהחלה בנתוני פתיחה אופטימליים אליבא דמצרים (הפתעה, תיאום־מלא עם סוריה), הסתיימה בתבוסה מוחצת, על עברי פי שואה צבאית (כיתור הארמייה־השלישית, אפשרות לכיתור הארמייה־השניה ועמידת צה"ל 101 ק"מ מקאהיר במבוא־מצרים). המסקנה ההגיונית של הצמרת המצרית אמורה היתה לחתור להמשך המאבק באמצעים מדיניים, בצמידות לנוסחת קלאוזביץ. חרף האינדוקטרינציה העממית הערבית על "הנצחון המופלא במלחמת אוקטו־בר" ו"ניפוץ מיתוס־העליונות של צה"ל", הרי שהמטכ"ל המצרי נשאר מודע לתוצאת האמיתיות של ההתמוד־דות בזירה. ולכן, היוזמה הישראלית (שיחות דיין־תוהמי) שכללה פתיון חד־פעמי ממנהיג ישראלי, בעל תדמית לאומנית ונוקשה, באה בעיתה, כלומר בעיצומה של התגבשות הערכת־המצב המצרית, כי לא ניתן "לשחרר" את סיני באמצעים צבאיים בעתיד הנראה לעין.

ניתוח המהלכים שבין ביקור סאדאת בירושלים לבין החתימה על הסכמי "קמפ־דייויד" מלמד, כי סאדאת נשאר דבק בעמדתו בעניין הנסיגה הכללית ל"קו־הירוק", כולל ירושלים־המזרחית. לעומת זאת, ויתר בגין על הישארות הישובים בסיני, כולל פיתחת־רפיח (חבל־ימית) והרצועה־היבשתית למרחב שלמה, דהיינו על הקו שאמור היה לה־וות את גבולות־הקבע והשלום של ישראל לפי הקונצנזוס הלאומי ותפיסת "המערך". כן הכניס בגין את הסוס־הטרויאני של האוטונומיה ליהודה, שומרון ועזה, ובכך מילכד במו־ידיו את גישתו הראשונית שאמרה כי אלה ייוותרו בתחומי מדינת ישראל. גרוע מזה, בוויתור הטריטוריאלי המוחלט על סיני נקבעו במפורש 3 הלכות:

(א) ההלכה העקרונית, שמשוואת־השלום כרוכה בהכרח בוויתורים טריטוריאליים מוחלטים, שאין בהם מאומה מן "הפשרה הטריטוריאלית". בכך הוצדקה עקרונית הגישה־החֲנוונית של "שטחים־תמורת־שלום".

(ב) עקרון התקדים של ויתור מלא בגיזרה המצרית, כולל מחיקת כל הישו־בים האזרחיים.

(ג) עקרון הדגם, הקובע, כי דין יש"ע והגולן כדין סיני, ובכלל זה ירושלים־המזרחית.

מבחינה זו — רעיון האוטונומיה (הפרסונלית, לפי תפיסת בגין, או הטריטוריאלית, לפי תפיסת מצרים וארה"ב) אינו אלא הפרוזדור שיוליך חד־סטרית לטרקלין התממשותה של "הישות־הפלסטינית" ביש"ע, במוקדם או במאוחר, או שהאוטונומיה, כסלע מחלוקת, תנפץ את גינוניו הפורמאליים של הסכם־השלום לאחר תום הנסיגה מכל סיני, כלומר בתנאים גיאו־פוליטיים חמורים מאוד לישראל ונוחים מאוד למצרים.

ההסכם מאפשר לצבא המצרי לקלוט את הנשק החדש בשקט, במקביל לנסיגתנו מסיני

המהלך המצרי כרוך עימו שני תהלי־כים בו־זמניים לשנים הקרובות:

(א) חידוש פני הצבא המצרי באורח טוטאלי, בכמויות ניכרות, בטכנולוגיות מתקדמות ושוות־איכות לצה"ל.

(ב) החזרת כל סיני, על מערכות התשתית התעבורתיות והתעופתיות, לידי צבא מצרים ללא שפיכות־דמים. בנוסף ליתרונות האסטרטגיים, זכתה מצרים בתוספת משוערת של 8—7 מי־ליון טון נפט לשנה (צירוף כל שדות מיפרץ סואץ), במיכרה הפחם בג'בל־מע'ארה, במיכרות המנגן באום־בוגמה, ובעתיד — בתשתית־ישובית שבחבל־ימית ובאופירה.

חשוב להטעים את שילובם הסינכרוני של שני התהליכים: שלום־פורמלי, הכו־לל נורמאליזציה מבוקרת, תוך קבלת נכסים טריטוריאליים־כלכליים, בעלי־חשיבות גיאו־סטרטגית. משך הזמן הנאמד לחידוש פני־הצבא המצרי, להט־מעת מערכות־הנשק והציוד החדשות עד לרמה־תיפעולית, הוא פרק הזמן הכולל את הנסיגה מיתרת־סיני. מאמצי הקלי־טה והמטמורפוזה הכוללת בצבא מצ־רים מצריכים שקט־צבאי ואי־הסתבכות מלחמתית כוללת.

שקט זה מובטח ומעוגן בהסכם־השלום, שהשיקולים להפרתו ולעיתוייה נתונים ליוזמה מצרית. סביר, איפוא, שמצרים לא תפר את ההסכם כל עוד לא התכסחה בכל סיני וכל זמן שלא השלימה את המהפך־הצבאי־הטכנולוגי בכוחותיה המזויינים. העילה להפרת־ההסכם, או להקפאתו תימָצא בפרשת־האוטונומיה, ויש להניח, שהעמדה האמריקאית תתמוך בפירוש ובגישה המצרית גם להבא.

הסיכונים שניטלו ע"י סאדאת מתבטאים בכידוד פוליטי זמני, ואף לא הרמטי, בעולם הערבי. טווח־זמניותו של הבידוד מותנה במישרין במדידת ההישג־המצרי בעתיד (החזרת סיני) לעומת מחדלי ההנהגה הסורית (בגולן) והירדנית (ביו"ש). שינוי הנסיבות הגיאו־פוליטיות לאחר קבלת כל סיני וחידוש פני הצבא המצרי, תוך אישוש הכלכלה המצרית המתמוטטת בתמיכת המערב, עשויים להחזיר את עטרת מצ־רים ליושנה במנהיגות העולם הערבי, כמופת וכסמל לתיחכום־תכסני, שהסיג את ישראל ל"ממדיה־הטבעיים" והפָּכָה ל"מדינה מסוג שלישי" (ציטטות עכשוויות מסאדאת). לעומת זאת, עשו־יים להידמות שליטי סוריה, ירדן והנה־גת אש"ף כמשוללי תבונה־מדינית וכחסרי הישגים קונקרטיים. בנוסף לכך, בידודה של מצרים עד כה איננו הרמטי והחרם הכלכלי־הערבי עליה אינו מוחלט (מרוקו, סודאן, עומאן ומדינות הנפט).

מחוייבותו של סאדאת היא "בערבון־מוגבל־מאד"

— מהם ההשגים הישראליים עד כה?

(א) ניפוץ חומת־החרם המדיני על ישראל, שעיקר חשיבותו מצוייה בתחום הפסיכולוגי־מדיני ובתקדים־ההיסטורי שבו.

● עמיהוד ישראלי

(ב) פורמאליזציה של הסכם־השלום בגינונים ובכלים דיפלומטיים, תוך התוויית מערכת נורמליזציה מבוקרת מצד מצרים.

בניתוח מפוכח, אין בהישגים אלה משום ערובה ל"המשך דינאמיקת־השלום", שכן דינאמיקה זו, שישראל נתלית בה בכל מאודה, בבחינת תהליך מצטבר המותיר מישקעים שקשה לעו־קרם — ניתֶנת לבלימה ו/או לשינוי מהיר וקיצוני תוך שעות ספורות ביוזמה מצרית ובעיתוי נוח למצרים. לעומת זאת, החזרת הגלגל הגיאופוליטי והטריטוריאלי לקדמותו — פירושה, למעשה, מלחמת־מנע ישראלית בנחי־תות אסטרטגית ובמצב של שוויון טכנו־לוגי ואיכותי. לפיכך, המוֹנֶה (דינאמיקת־השלום) אינו מתקזז עם המכנה (אובדן העומק־האסטרטגי והעליונות הטכנולוגית). כלל־ברזל ביחסים בינלאומיים קובע, כי יחסי שלום בין שתי יריבות בעבר הינו תצ־לום של מצב־נתון גיאופוליטי, המשקף מאזן־כוחות כולל. השתנות הנתונים הגיאופוליטיים לרעת אחת מהן (ישר־אל) — תיצור נסיבות מדיניות וצבאיות חדשות, שתדרושנה "עידכון" — המאזן והתאמתו לנסיבות החדשות. הואיל וכך, אין להעריך את תוחלת הסכם־השלום במתכונתו הנוכחית והחזויה מעבר לתמורות המתרחשות והולכות במאזן הגיאופוליטי והפוטנציאלי הכולל שבין מצרים לישראל. "מחוייבותו" של סאדאת היא בערבון מוגבל־מאוד. ברקע מתהלטת והולכת בעיית האוטונומיה, שתספק את האליבי־הבינלאומי המוצק לביצוע תפנית חלקית או מלאה, ע"י שליט מצרים, בהתאם לשיקולי־העיתוי שייקבעו על־ידיו.

התחזית אינה מצביעה, בהכרח, על יוזמה מלחמתית. אדרבא, גיוון האופצ־יות שיינתנו לסאדאת יצמצמו עד למינימום את מירווח־התימרון הפוליטי של ישראל, שתיזהר לבל תינתן עילה למצרים להקפיא את ההסכם, או להפירו כליל. צפוייה, איפוא התחשבות ישרא־לית מירבית בתגובותיה האפשריות של מצרים כדי לא לאבד את ה"הישג" היחידי של ממשלת־הליכוד, שנכשלה בכל תחום אחר ומישכנה את בטחון־ישראל בהימור־פזיז. נתוני־השלום עם מצרים אין בהם כדי להבטיח את השלום עצמו לאורך־ימים.

מופת הנסיגה של בגין ישמש צידוק לכל מנהיג אשר יירש אותו

השלכות שליליות נוספות מבחינתה של ישראל הן כדלקמן:

(א) פינוי הישובים מסיני — מסמל רגרסיה מהותית במיפעל ההתיישבות הציונית בא"י משלהי המאה הקודמת ועד ימינו. זהו קו־שבר עמוק, המסמן את בלימת התנופה הציונית ושיבוש מוחלט של הפראקטיקה המעשית שלה.

(ב) הנסיגה תחולל דמוראליזציה לאומית, תגביר את מגמות האגוצנטריות־העכשוויסטית, תזרז את הירידה מישראל ותשרה דיכאון ומוראל ירוד. למעשה, תהליכי הרגרסיה־הכלכלית (מיתון, אבטלה, גידול החוב הלאומי) משתלבים כבר עתה בהתמוטטות־המוראלית וזוכים לצידוק־הדין ולשמחה לאיד מצד מחנה התבוסת־נים.

(ג) מופת־הנסיגה של בגין ישמש צידוק לכל מנהיג מכל מפלגה אשר יירש את מקומו. תוכניות־חלוקה טריטוריאליות, נוסח "תוכנית אלון", יאבדו את ממשותן־הארגומנטטיבית לאחר חזרתו של "המערך" לשלטון.

(ד) ישראל תמשיך לאבד תמיכה ודעת־קהל בעולם המערבי, חרף דבקו־תה הפורמאלית בסעיפי "קמפ־דייויד". ההסבר־הפורמאלי יתלה את הקולר בתלות המערב בנפט, אולם האינטרפיטציה המערבית לאוטונומיה, כהקדמה למדינה הפלסטינית, תעמוד בעוכרי תדמיתה של ישראל. ככלל, ניתן להניח בוודאות גדולה שכבל שנדחית ההכרעה על עיצוב האוטונומיה, כן יורע בעתיד מצבה של ישראל וכן ייבצר ממנה לתמרן ולהכריע בעתיד בהתאם לאינטרסים הבטחוניים שלה.